

Overdenkingen naar aanleiding van *Politie in ontwikkeling*

Norbert E. Ligterink

Samenvatting

De verankering in de samenleving van de politieorganisatie moet niet ten koste gaan van de identiteit van de politie. Ondanks de verweving en vervaging van taken en belangen is het primaire doel van de politie: veiligheid van de burgers in de orde van de rechtstaat, een duidelijke functieomschrijving waaruit de rol van de politie moet volgen. De dienstbaarheid aan de burgers, justitie, en politiek dient niet de functieomschrijving te dicteren. Het beleidstuk *Politie in ontwikkeling* ziet de politie meer in een sociale context, intern en in verband, die minder ruimte laat voor zelfstandigheid.

Almacht

Het zinnetje *prohibited by federal law* kom je regelmatig tegen in Amerika. Het kwam mij wat stijf over, waarom niet gewoon *verboden*? Maar bij navraag onder een keur van mijn Amerikaanse kennissen en vrienden bleek het gewicht van het federale verbod. Bij de federale politie moet je niet bekend zijn, ze hebben een perfect geheugen, een lange arm, en bekend met al je gegevens. Het beeld van Hoover, de oprichter van de FBI, drong zich op. Hij zou dossiers hebben met intieme details van bijna iedereen, en die misbruiken voor zijn politieke doelen.

Misschien een onbevredigd idee, al die persoonlijke gegevens beschikbaar voor de politie. Maar aan de andere kant weet men in een willekeurige supermarkt wat iemand twee jaar geleden gekocht heeft, door zijn klantenkaart. Waarom zou de politie met minder genoegen nemen?

Maar kennis is macht. Een leraar die de namen van alle leerlingen weet kan gemakkelijker orde houden in de klas. De meeste scholen bedienen de leraren door smoelenboeken te maken aan het begin van het

schooljaar. In menige medewerkersruimte, bijvoorbeeld in Amsterdam-Zuidoost, prijken de foto's van de lastige klanten.

Het resultaat van de Commissie Van Traa lijkt, in praktijk, een inperking van de opsporingsmethoden van de politie, vooral onder het mom van privacy. Terwijl de politie de grenzen van de wet moet opzoeken, en vooral de toepasbaarheid van nieuwe technologieën moet testen. Een structuur, vergelijkbaar aan die voor de toetsing van euthanasie in de medische praktijk, zou voor de toetsing aan de wet van voortschrijdende opsporingsmogelijkheden moeten bestaan. Een zekere mate van agressiviteit ten aanzien van het uitbuiten van de wet zou het beeld een daadkrachtige en gepassioneerde politie ook ten goede komen. Een politie waar niet mee te spotten valt.

De macht van de politie bestaat voor een groot gedeelte uit kennis, informatie. Deze conclusie spreekt uit *Politie in ontwikkeling*. Informatie dient niet opgeslagen te worden, maar actief de agent op de straat ten dienste staan. Meer informatie maakt de agent slagvaardiger. En een agent die het nut van de informatie herkent, zal eerder geneigd zijn om actief een rol te spelen in het vergaren en corrigeren van die informatie. De verwerking en ontsluiting van een breed scala aan informatie blijft dan het knelpunt.

Als wetenschapper is mijn antwoord op verwerking en ontsluiting: kwantificering. Elke gebeurtenis vastgelegd met een plaats-en-tijd stempel. Waar mogelijk persoonsnummers, voertuignummers, en alle mogelijke unieke en generieke codes gebruiken en noteren. De *catch scan* is een mooi voorbeeld uit *Politie in ontwikkeling*, dat tot nog meer nut kan strekken. Vingerafdrukken en DNA hebben hun nut bewezen in opsporing en vervolging, mede vanwege de digitale opslag. Maar hoeveel, en welke persoonskenmer-

ken zijn er nodig om een persoon in Nederland, of in Amsterdam-Amstelland, uniek te duiden? Moet elke agent met een fotocamera over straat en wat doen we dan met al die foto's? Veel forensisch onderzoek valt in deze categorie, wat de politie tot nut kan strekken. Daar ligt een deel van de toekomst.¹

Onder het ontsluiten van informatie versta ik ook het koppelen van bestanden. In Nederland worden de eerste stappen in die richting gezet. In Amerika heeft de RICO (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations, 1970) wet zijn sporen nagelaten op de georganiseerde misdaad.² Het verbeurdverklaren van bezit uit criminele, onbekende inkomsten is daar erg effectief gebleken. Maar dat vraagt het koppelen van verscheidende private (koop, reis) en overheidsgegevensbestanden (belasting, kadaster, etc.), en mogelijk aanpassingen in de wet.

Professionaliteit

Professionaliteit garandeert nog geen wetenschappelijke instelling. De folklore onder kinderartsen dat het heftig schudden van de baby leidt tot hersenbloedingen leeft voort, ondanks dat veel onderzoek in de jaren tachtig dat grotendeels naar het rijk de fabelen heeft verwezen.³

De eerste Amsterdamse politiefotograaf Batels stelde in het begin van de twintigste eeuw dat een foto van boven nemen van een liggend lijk een goed overzicht geeft. In theorie een goed idee, de praktijk is weerbarstiger. In het hele fotoarchief van de Amsterdamse politie komt slechts een enkele foto voor (uit 1941) waarbij de camera boven het slachtoffer is geplaatst.⁴ Een statiefpoot is tussen de benen van het slachtoffer gepropt, wat misschien gelijk de frictie tussen protocol en praktijk aangeeft.

¹Voor de *lokale* en *nodale* aanpak zijn de criteria verschillend.

²Mensen uit organisaties zolang de ACLU (American Civil Liberties Union) stellen terecht vraagtekens bij de uitvoering van deze wet.

³Bernard Knight en Pekka Saukko *Forensic Pathology* verwijzen twee keer naar deze misvatting, een zekere frustratie klinkt door. Recentelijk verscheen er nog een dubieus artikel in het Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde (Studenten-Editie september 2006), die de folklore levend houdt.

⁴*Stille getuigen: foto's uit het archief van de Amsterdamse politie*, Martin Harlaar, Richard Hengeveld, en Ronald Fritz

Wetenschappelijke professionaliteit is kritische professionaliteit, het vermogen hebben om een stapje terug te zetten, en eigen werk te beschouwen, te duiden, en daarover in discussie te gaan. Een samenwerking met wetenschappelijke instituten kan wellicht de vakman inspireren.⁵ In het onderwijs wordt leraren de mogelijkheid geboden om, naast de geëigende cursussen, zich academisch te bekwamen in onderzoek, zonder dat dat een aanwijsbaar leerdoel op school dient.

De academische vorming legt de basis voor een kritische houding. Maar het gevolg is vaak minder daadkracht. In veel bedrijven bepaalt het opleidingsniveau van de medewerkers de bedrijfscultuur, waarbij andere opleidingsniveaus geweerd worden vanwege een houding die niet binnen het bedrijf past. Maar het is nu juist de breedte van praktisch tot theoretisch, en van detaillistisch tot generiek, dat de *ontwikkeling* van het bedrijf bevordert. De wisselwerking tussen praktijk en theorie bepalen het krachtenveld aan de basis van de ontwikkeling.

De burger als consument?

De terugslag van *de maakbare samenleving* is het cynisme van de burgers ten aanzien van beleid op grotere en kleinere schaal. Maar, nog belangrijker, is dat burgers het principe van *maakbaarheid* zelf zijn gaan toepassen. De patiënten gaan op de stoel van de dokter zitten en eisen een bepaalde behandeling. Burgers gaan op de stoel van de *professional* zitten, en wensen de criteria van veiligheid, vrijheid, en de interpretatie van de wet zelf te bepalen. De agent moet praten als Brugman. De maakbaarheid van de samenleving is een voortvloeiende uit het succes van marketingstrategieën. Als de consument aangepraat kan worden dat een product essentieel is voor zijn levensgeluk, waarom kan de burger niet overtuigd worden dat een bepaalde mentaliteit het maatschappelijke heilsdoel dient. Reclame werkt omdat uit onvrede met het resultaat, met betrekking tot zijn geluk, de consument op zoek blijft, en nog steeds open staat voor nieu-

⁵Alhoewel ik persoonlijk mij blauw en geel erger aan wat er tegenwoordig voor onderzoek doorgaat in Nederland. Allerlei belangengroepen drukken hun visie door met zogenaamde wetenschappelijke rapporten, zelfs TNO laat zich voor dat karretje spannen, bijvoorbeeld in de UMTS-discussie.

we producten. Veiligheid is een oude boodschap, het nieuwe jasje is de courante onveiligheidsbeleving.⁶

De rol van de burger inzake veiligheid is dubbelzinnig. De burger is dader en slachtoffer. Thomas Aquino merkte reeds in de dertiende eeuw op dat niemand bewust kwaad doet. Iedereen verantwoordt zijn daden, hoe slecht die ook voor anderen uitpakken, als een streven naar het *goede*. Wat dat *goede* is, laat zich raden. Maar gemeenschapszin leidt tot enige consensus over legitieme doelen. Maar veiligheid is een abstract heilsdoel. Het feit dat de burger zijn schouders ophaalt bij een gestolen fiets neemt niet weg dat iedereen de diefstal afkeurt. De politie is de hoeder van het *veiligheidsheilsdoel*. Veiligheid van lijf en goed staat niet ter discussie, de onmacht van de samenleving om dat te waarborgen, daarentegen wel. De politie dient daarin een andere rol te spelen dan de heilloze weg van gelijkwaardige partner van de burger, wiens belangen verstrengeld zijn.

Mijn mening is dat veiligheid gedefinieerd dient te worden. Het is een onderdeel van de democratie. Het belang van geheimhouding levert op de lange duur minder op dan de betrokkenheid van de burgers bij de openbare agenda door de politie opgesteld. Willen burgers cameratoezicht in hun wijk? Duidelijkheid over doelen en resultaten zullen de zaak moeten winnen, of de rechtstaat doen gelden. In dat opzicht is de functie van *signalering en advisering* zoals geduid in *Politie in ontwikkeling* ook gemotiveerd vanuit de rol van de politie in het vaststellen van veiligheidsdoel.

Ultraviolet ⁷

Moderne technologische veranderingen gaan snel. Althans, dat is de perceptie. Als je weet dat in vijf jaar de hele Britse marine van radvoortstuwing en zeilen overgestapt is op schroefaandrijving, en dat midden in de negentiende eeuw, dan valt het allemaal wel mee. Eigenlijk valt het best wel tegen. Technologische veranderingen komen vaak van de werkvloer,

⁶Tegen de waan van de dag in, met betrekking tot terrorisme, rijst bij mij de vraag: Wat is het verschil tussen de tweede generatie Molukkers van de kapingen en gijzelingen in de jaren zeventig, en de tweede generatie Moslimjongeren van nu?

⁷Is het tekenend dat één van de weinige technologische termen in het beleidstuk *Politie in ontwikkeling* fout is? Ik hoop van niet. Ik denk dat *infrarood* bedoeld wordt voor nachtzicht, en niet het fluoriserende ultraviolette discolicht.

moeten zich naar boven werken, om dan, vaak in verkapt vorm, als beleid, zich op de werkvloer te verspreiden. De negatieve visie op technologisch beleid komt van de slechte communicatie van beide kanten. Het voorbeeld van de Britse marine is in die context leuk, omdat de marineleiding overtuigt werd van de superioriteit van de schroefaandrijving doordat er een trekwedstrijd tussen twee gelijkwaardige schepen, één met radaandrijving, en één met schroefaandrijving, met overmacht gewonnen werd door de Rattler,⁸ met de schroef. Daar kan geen grafiek of tabel tegenop.

Niet iedereen weet wat de mogelijkheden zijn van moderne techniek. Daarnaast zijn veel van die technieken nog bewerkelijk, voor foute interpretaties vatbaar. Het verontreinigde DNA monster in de Schiedammer parkmoord speelt de justitie parten.⁹

Omdat ik midden in het onderzoek sta zie ik het nu niet als mijn taak om een afweging te maken over het belang van onderzoek en de nieuwe technieken die eruit kunnen voortvloeien. Zoals een dokter alle mogelijkheden aangrijpt om een patiënt te genezen, zo zal een integer wetenschapper zich alle moeite getroosten om een resultaat te vervolmaken, en fouten uit te sluiten. De redelijkheid van de getrooste moeite is een afweging in groter verband. Maar in het beleidstuk *Politie in ontwikkeling* ontbreekt het bijna volledig aan concrete technologische doelstellingen en paden tot de verwezenlijking. Dat baart mij zorgen. Natuurlijk is de politie een organisatie met een grote menselijke component in een samenleving van mensen. Dat neemt niet weg dat een agent door zijn technische hulpmiddelen juist een streepje voor heeft.

Technologische ontwikkelingen, en de snelheid waarmee ze ingevoerd worden, gaan niet vanzelf. Ze zijn het resultaat van de mogelijkheden en connecties van vakmensen om zich erover te buigen, en de korte verticale en horizontale verbanden in een organisatie,

⁸In werkelijkheid zijn er meerdere van dergelijke testen geweest met de Rattler, maar de test in 1845, tegen de Alecto, wordt als de crux gezien.

⁹Het Amerikaanse beleidstuk *DNA technology in forensic science*, 1992, van de *Committee on DNA Technology in Forensic Science*, *National Research Council* uit de begintijd van de forensische DNA technieken gaf al aan wat mogelijke problemen zijn. Nog belangrijker, de commissie zelf, is een voorbeeld van rol die universiteiten en instituten kunnen spelen, publiekelijk en intern.

voor beslissingen. *Rapid prototyping* is het hedendaagse sleutelwoord in de industrie. De vrijheid en mogelijkheid om te proberen, en de begeleiding van dat proces, zowel door meekijkende collega's als door de eindverantwoordelijke, kunnen een invulling zijn in de politie-organisatie.

Partners in Veiligheid

Het voorbeeld van Amerika met *vigilantes* en omheinde wijken zal menig Nederlander, en de politie, een schrikbeeld zijn. Maar het leger beveiligingsambten en de voortschrijdende zelfstandigheid van organisaties in, wat van oudsher gezien wordt als, politie-taken, zijn voorboden van een dergelijke ontwikkeling. Vooral vanuit het lokale perspectief, in buurten en wijken, is de politie slechts één van de organisaties met belangen in de wijk. Deze belangen raken de belangen van partner-organisaties, zoals de stadsdeelraad, de scholen, de winkels, en de hulpdiensten. Het is niet altijd duidelijk hoe deze relaties geïdentificeerd moeten worden.

Vanuit de systeemtheorie kunnen gekoppelde systemen gekarakteriseerd worden in termen van *input* en *output*. Buiten het terrein van de preventie zijn andere partijen bijna altijd de *actoren*, de input, waarop de politie reageert. Negatieve reacties van de politie komen van de rol van de politie als ordehandhaver, positieve reacties als antwoord op een hulpvraag. Naar organisaties toe dient de politie elke vraag als hulpvraag te zien, de negatieve reacties, opsporing en handhaving, zijn alleen gericht op individuen, zelfs als ze bij een organisatie horen. Zo blijft de relatie tot partners in veiligheid, en de rol van de politie, duidelijk. De politie moet zich niet laten verleiden tot het afgeven van vermengde output.

Met partner-organisaties moeten protocollen met betrekking tot de overdracht de communicatie en de samenwerking versoepelen. Hoe de brandweer omgaat met bedrijfshulpverleners en de informatie die in calamiteiten- en ontruimingsplannen staat, kan wellicht een voorbeeld zijn hoe politie zijn rol als achterwacht voor partner-organisaties vormgeeft. Hopelijk zonder de bureaucratie die daar nu soms bij te pas komt. Het equivalent van BHV'er is daarbij niet alleen het symbool van de zelfwerkzaamheid en verant-

woordelijkheid van de de partners in veiligheid, maar ook de concrete *zakenpartner* van de politie.

Grenzeloos

Net zoals voor de private partners van de politie zoals beveiligingsbedrijven, voetbalstewards, conducteurs, en bouncers, is voor de internationale samenwerking de overdracht essentieel. Zoals een patiënt in een ziekenhuis door de nachtploeg wordt overgedragen aan de dagploeg, en zoals wetenschappers¹⁰ in verschillende landen samen onderzoek doen en rapporteren,¹¹ zo is voor de internationale samenwerking van de politie de *overdracht* van kennis, informatie, en opsporing essentieel.

Internationale contacten verwateren door een wanverhouding aan belangen en investeringen. Verder zijn er cultuurverschillen die op afstand niet zijn in te schatten. Het zou bijvoorbeeld een goede zaak zijn als het Korps Amsterdam-Amstelland zijn eigen gastenverblijf zou hebben waar alle buitenlandse collega's op bezoek ondergebracht kunnen worden. De onderdompeling in de Nederlandse cultuur is daarmee sterker dan in een generiek hotel.

De Europese Gemeenschap sponsort grensoverschrijdend onderzoek. Eén van de formules die het daarbij hanteert is het sponsoren van bestaande contacten tussen gelijkgestemde geesten. Dergelijke Europese netwerken zijn erg succesvol gebleken. Door het samenbrengen van een netwerk ontstaan er nieuwe verbanden tussen onderzoekers die elkaar alleen via-via kenden.

Overdracht binnen en tussen politie-organisaties zijn aan allerlei beperkingen onderhevig. Op persoonlijk niveau zou men moeten kunnen vertrouwen op de persoonlijke verantwoordelijkheid. Grensoverschrijdend politie-werk is daardoor gebaat aan het koppelen van mensen vanuit de organisaties. Succesvolle contacten kunnen worden geformaliseerd.

¹⁰Ik heb jaren samengewerkt met een Mexicaanse collega, en verscheidende artikelen samen geschreven. Via email ging dat goed, maar eens per jaar moet je toch samenkomen, om de koppen, zagezegd, tegen elkaar te slaan.

¹¹Het world-wide web is ontwikkeld op CERN, Geneve, om zo wetenschappers van alle deelnemende landen gemakkelijk toegang te geven tot het computernetwerk van CERN, en de bestanden.

Apologie

De schrijfsels hierboven maken mij niet gelukkig, het voelt als droogzwemmen. Met beperkte kennis en beperkte tijd meng ik mij in een discussie die waarschijnlijk een lange geschiedenis met veel belangengroepen heeft. Veel van de hedendaagse *consultancy* bestaat, naar mijn mening, uit het onderschrijven en benadrukken van doelstellingen die reeds gesignaleerd waren door het management. Daar houd ik mij normaal verre van. Ik geef meestal alleen mijn mening over onderwerpen waarin ik verhoudingsgewijs voldoende tijd en energie heb gestoken (*vested interest*). Het heeft geen zin de wereld te bevolken met halfbakken ideeën. Maar goed, ik ben gevraagd mijn mening te geven, bij deze dus. Ik heb gepoogd tot een herformulering en invulling van punten uit *Politie in ontwikkeling* die mij aanspraken te komen, zodat deze dicht bij mijn kennis en ervaring staan. Daarbij heb ik vooral de verschillen benadrukt.

De stijl en de insteek van het beleidstuk *Politie in ontwikkeling* zijn niet de mijne. Niet dat het onderwerp mij niet te harte gaat. Maar de bijna filosofische inslag, in het stuk, dat het bijzondere uit het algemene volgt, plaatst de uitzonderingen die de principes testen en inspireren tot verbeteringen buiten de geëvide ontwikkeling.

Hedentendage lijkt men, en vooral bedrijven, er van uit te gaan dat als *alle neuzen in dezelfde richting staan* het met de organisatie ook wel goed komt. De bedrijfsvisie bepaalt de bedrijfsvoering tot in detail. In sociale context, wordt de actieve inmenging in het werk van anderen aangemoedigd als zijnde *hart voor de zaak*. In scholen bemoeit tegenwoordig regelmatig een *team* van een half dozijn, gesterkt door de visie en aandachtspunten van de schoolleiding, zich met de les van een enkele docent. Ik sta een meer functionelere organisatie voor. Elk persoon zijn verantwoordelijkheden, maar iedereen kan daar elkander op aanspreken. Een organisatie van vakmensen. Ik hoop dat dat in mijn essay doorklinkt.

Zowel uit het woord *ontwikkeling* in de titel, als uit het bestaat van het Juxta-programma concludeer ik dat het Korps Amsterdam-Amstelland vergelijkbare principes onderschrijven. Ik lees derhalve *Politie in ontwikkeling* als een contextuele momentopname die

de richting van ontwikkeling omkaderen, en niet als het protocollaire rode boekje.

Norbert E. Ligterink
16 oktober 2006, Enschede